

A nyár hordaléka

Útőlagos engedelmével, kölcsönveszem Déry Tibortól a szót: megint sok mindenfélét összehordott a szegedi nyár „vizgyűjtőjébe” a közönség és a kritika. Olvastunk s hallottunk jót, igen sok jót; találkoztunk tárgyilagos ítéletekkel egész seregével; megpiszkálták gyöngeségeinket; néha még lesajnáló arisztokratizmussal is összefutottunk. De így teljes a nyár színe, s mindebben az a legjobb, hogy Szeged magára vonta a közfigyelmet. S mindez együtt azt súgja, hogy a közművelődés békés, szép nyara telt el az idén. A kritika, a közvélemény és a szolgált cél igen barátságosan simulat össze. Százerek pártolták értő szeretettel a nyár minden jelebb vállalkozását: Szegedet, Gyulát, Szentendrét, Egert...

A sok és sokféle visszhang mégis kivált az emberből néhány gondolatot, esetleg egy-két ellenkezést. Ezt nevezem én most a nyár hordalékának.

1. Gondolatok a „műfajról”

Sokan még mindig azt hiszik, hogy amikor a Dóm téri tribünre felülnek, színházba váltottak jegyet. Pedig nem. Nem csak azért, mert a nézőtér fölött nincsen tető, az ülőhelyeket nem húzták be bársonnyal; nem csak azért, mert csip a szűnyög, és oda halatszik a mentő szirénázása... Nem is csak azért, mert ritka az ekkora nyilvános és ilyen mélyreható színpad tető alatt, s ilyen hatalmas díszletek meg ekkora szereplőgárdát színházi deszkák alig bírnak el... Nem. Legfőképpen azért, mert a minőség sajátságos. Itt játékokról van szó. Tömegjátékokról. A művelődési szellem dimenziói is mások itt. Nincs rá skatulya.

Szeged más szabadtéri színházaktól is elütött, egyéni és sajátos alkotott és nevelt föl. A nyári testvérszínpadok más ösvényen járnak. Eredetileg teremtett szinte mindegyik, ha netalántán annak idején Szeged adta is az ihletet. Így minden hasonlítás eleve mankóval jár. És a különbséget vagy különbözőséget nem úgy értjük, hogy tökéletességben nincs párja — specifikumai, eredeti természetrajza elűt.

Ráérő emberek vitagassák csak, hogy alkalmas-e játékokra ez a tér, itt lassan-lassan már ötven éve nyaral a műza, s százezernyi ember dőcög el érte Szegedre Nagykanizsáról, Nyíregyházáról, Tótkomlósról, Vasvárról, Budapestről... A dóm is ott áll, két tornyával, sokat kritizált építészeti megjelenésével, s mindig hatásos a kérdés: illik-e elé a Lear király vagy az Aida, a Bánk bán vagy a Turandot, el kell-e takarni a játék elől vagy bele kell kombinálni, netalántán meg kellene fordítani, s a déli oldalra kellene rakni a színpadot? De ez a kérdés sem lendít előre. A Szentivánéji áiomhoz, a Lear királyhoz, a Bánk bánhoz tényleg minék — a Parasztszínházhoz, a Hunyadi Lászlóhoz, a Budai Nagy Antalhoz meg a Tragédiához pedig mennyi ötlettel vonta játékba a rendezői fantázia! Nem véletlenül nevezik mind többen dóm-színpadnak ezt a játékteret.

Az adott külsőségeknél is fontosabb azonban a szegedi játékok „műfajának” esztétikai sajátossága, amit neves rendezők serege dolgozott ki évtizedek tapasztalataival. A látvány és a művészi játék transzformálására, a tömegmozgás koreográfiájára, a fényeffektusok alkalmazására, a kamarajelenetek beillesztésére gondolok elsősorban, s mindezekről hiszem — rendezői nyilatkozatokból tudom is —, hogy különleges és egyedi ösztönzéseket ad, máshol nem helyénvaló megoldásokat követel. Itt sem Salzburg, sem Bayreuth, sem Verona, sem Dubrovnik — egyetlen külföldi fesztivál sem példa. Valamennyi mérce elsősorban a tér saját történetéből, hagyományai-ból való, és csak sajátosságai keretében műható fölül. Lehet valamely szabadtéri játék exkluzívabb, műsorszerkezetében egy-

ségesebb, felvonultathat rendre világnagyságokat, e nemből mind más. Így aztán tetszhet nagyképűségnek, mégis az az igazság: e játékok előtt szerepel egy szó, az, hogy szegedi — és ez adja műfaját a variánsok sűrűjében.

2. Még mindig a koncepció?

Ezt is minden nyár előhozza. Hogy megöregedett a koncepció, merev a műsorszerkezet. Olvastam olyat is, hogy ide nem való próza; olyat is, hogy már megint Aida és megint A cigánybáró... Miért nem csak hazai műveket játszanak? — vagy éppen: Hogy kerül ide daljáték?

Korábban magam is szájaskodtam, fújtam néhány taktust hasonló nótából, s az idő meggyőződést fialt. Mindenekelőtt a közönség szavazatai intettek az eredeti műsorszerkezet megbecsülésére. Az az egyszerű tapasztalat, hogy a hagyományos műsorszerkezet ellenére — amely ugyan kötelező mérsékléssel újul és gazdagodik — egyre nagyobb a játékok tömegvonzása. Nem csak azért, mert más rendezésben, új díszletekkel és friss szereposztásban szívesen látunk újra egy-egy műsort, hanem főként azért, mert új generációk nőnek bele a nézőseregbe, és országunkban még mindig hatalmas a potenciális, szervezhető közönség.

Százszor is kinyilatkoztattam szándék: ez az intézmény népszínház, így sem kockázatos rendezői kísérletekre nem fogható, sem művek közönségpróbájára. Itt egy-egy este 5-6 ezer ember ül a nézőtérben, s egy-egy mű három-négy előadását annyi ember látja, mint némely színház programját két hónap alatt.

Ahogy tudom — a koncepció lényege igenis marad. A magyar és az egyetemes dráma, balett, néptánc, zenei és daljáték természetéből merítenek ezután is; mégpedig abból is az ismert és népszerű műveket. S vajon miért kellene ezt kárhozváltani, ha itt éppen ez vált be?

3. A közművelődés áramában

Amikor Szeged felújította a szabadtéri játékokat s vele a teljes nyári fesztiválprogramot, a nyári hazai kulturális életre az igénytelenség volt jellemző leginkább. Haknibrigádok garázdálkodtak, az ízléstelenség, a giccs elég szabadon űlte torát. Nem valami átlátszó lokálpatriotizmus diktálta tehát azt a véleményt, hogy ez a város kultúr-történelmi érdemeket szerzett azzal, hogy intézményt teremtett a nyár, a pihenés, a szórakozás új értékrendjéért, s példájával ösztönzést adott más városoknak is erejükhez, hagyományaikhoz, vállalkozási kedvükhöz illő nyári programok szervezésére. Gomba módra szaporodtak akkor a mindenteljes „napok” és „hetek” — ám amelyik kiállta az értékpróbát, meggyökeresedett, hagyományt teremtett és beilleszkedett a közművelődés mai rendszerébe is. Nem lehet véletlen, hogy például az MSZMP Központi Bizottsága kü-

lön is említést tett a szegedi játékokról, annak közművelődési jelentőségéről egyik határozatában, s az intézmény mindjobban élvezi a Kulturális Minisztérium figyelmét is. De hozzátehetem: Szegednek ez a vállalkozása igen hosszú ideje kivívta a Csongrád megyei párt- és állami szervek támogató megbecsülését, pártfogását, sokoldalú gondoskodását és segítségét is.

A közművelődés felszabadult hazánkban sohasem volt üzlet, tudni kell hát, hogy még ilyen méreteiben sem „rentábilis”, s ha egy város és egy megye a gazdálkodás szigorúbb éveiben is jó mértékkel és rendszeresen áldoz az ország közművelődésének oltárán, többet szolgál saját presztízsének és hírének ápolásánál. Ezért különösen fájdalmas, ha finnyáskodással, fumigálással, netán itt felejtett vagy ide címzett kis plasztikbombákkal találkozik az ember.

4. A kritika színe

A kritika — az természetes és jogos következménye minden nyilvános vállalkozásnak. S bár érdekes tanulmány volna annak színeképet felmutatni a kezdetektől, most maradjunk csak annyiban, hogy az is eljutott megértésben, a küldetés felmérésében a realitásig. Már kevés és ritka a dissonáns hang, annál több az erőfeszítéseket megbecsülő, korrekciós és szerető reagálás. Sőt, Lizony a kritikai ítéletek néhánnyal mértékadó szempontját is olvashattuk ezen a nyáron, ilyenféle tartalommal: nem lehet s nem szabad a produkciót a helyről, annak sajátosságaitól, lehetősége- és követelményrendszerétől elidegeníteni, továbbá a hagyományos, a színházi előadásokon edződött kritika „mértékrendszere” itt hamis mérlegelést ad. Végre egy komoly és mértékadó összefoglaló írást kaptunk a nyári színházról is.

De tulajdonképpen nem ide törekszem én az erről szóló mondanóban, hanem oda, hogy kissé túlzottnak tartom az érzékenységgüket. Általános magyar fertőzés ez. Meg azt szeretnénk, ha saját véleményünket látnánk igazolva benne — holott a közönség mindig szélsőségesebb, mint a kritika. Gyakran megütkezünk azon, hogy egyik lapban megleget, másikban hűdeget olvasunk, s szívesen csatlakozunk egyik vagy másik megítéléshez. A helyes magatartás pedig az lenne, hogy „egy összegben” mérnénk meg, hiszen nem egy írás, hanem a kritikák összessége adja meg a teljes színeképet. S ha az országos figyelemre számot tartunk, az országos visszhang teljességét kell figyelembe vennünk jobbitó és erősítő szándékainkhoz. Ez pedig nem kizárólag a játékokra értendő. Megérné minden esztendőben összehasonlítani a magyar sajtó nyári szegedi cikkeinek mondanivalóját a vendéglátásnak, a kereskedelemnek, az idegenforgalomnak is.

Végül ami az ideai kritikák, a sajtóvisszhang színeképet illeti — hiszen az lenne itt a lényeg —, Szeged rangjához, nyári programjának gazdagságához illendő és arányosan kapott a figyelemből, az elismerésből, ha esett is rá némi árnyék, akár egy-egy előadás gyengéi, akár erőpróbájának bizonyos ingatásai miatt.

SZ. SIMON ISTVÁN

Telefonok a térről

„Csak azt tessék mondani, megtartják-e a ma esti előadást, mert hogy itt, Pécsen esik az eső, és nem szeretnék hiába elindulni.” Ugyan melyik időjós merne határozott választ adni? „Tanácsot szeretnék kérni, felvehetem-e az estélyi ruhámat, vagy öltözzek inkább nadrágkosztümbe?” Asszonyom, ha rajtam múlna, télikabátba bújtatnám a nézőteret. „Igazán kár...” „Es azt is olvastuk az újságban — nem tudjuk, igaz-e —, hogy a főpróba hétkor kezd-

dik.” Nem tetszik gondolni, hogy épp az olvasók tájékoztatására írták meg az újságban a szokásostól eltérő próbakérdést?... „Igazán furcsa, hogy a grúz együttes nem tart jelmezes főpróbát!” Mert az úgy van ám, hogy a premieren öltözködni muszáj, de próbálni már lehetetlen. „Negyvenhat tagú csoport érkezik, feltétlenül kell nekik Cigánybáró-jegy. Hogyhogy nincs már? Hozzanak székeket a kolégiumból!” És ugyan hová tegyüek? Talán két hónappal ezelőtt még nem kellett volna nemet mondanunk — hangzik a sajnálkozó felelet.

„Hol csináltatják azokat a gyönyörű virágkosarakat, amelyekkel a szereplőket köszöntik az előadások végén? Mert mi is ott

Visszhang

A mint a dóm-színpad is elrendell a kísérletezői kísérleteknek, akként merész vállalkozás lenne kritikákkal, nyilatkozatokkal, interjúrészletekkel megrajzolni a hátrahagyott negyven nap, a szabadtéri játékok idei szezonjának hiteles történetét. Meg aztán igaztalan kép kerekedhetne ki, a kiemelés szabadsága aránytalanságra, illetlen súlyozásra csábíthatná a válogatót. Szeretnénk ezt előrebocsátani, nehogy bárki is másnak vélje összeállításunkat, mint aminek szánjuk: villanásoknak, melyek csupán jelzik — s nem tükrözik! — hányféle szándék, óhaj és vélemény összegződik, mire a néhány hetes eseményso-rozat véget ért.

Valódi népszínház ez a hatalmas tér — és lényegében ebben különbözik nevezetes külföldi fesztiváltársaitól. (Somogyi Néplap, 1977. július 23.)

Ciyan hangulatot teremt, mint az ógörög szabadtéri színház; amelynek előadására a közönség már napokkal előbb készült, mint élvezetes népünnepélyre... A színháznak ezt a népünnepélyjellegét adta vissza a szegedi nyári rendezvényso-rozat is. (Magyar Szó, augusztus 7.)

Szeged évről évre gazdagodó programmal őrzi meg elsőségét a fesztivált rendező magyar városok között. Sok egyéb mellett ma is épít értékes prózai és zenés színnázai hagyományaira, ünnepp-

lőbe öltözteti utcáit, középületeit, tereit, parkjait, s — más városok számára is például szolgáló — pallérozott külső körülményekkel teremt kellemes-bensőséges hangulatot, jó közérzetet a műsorokhoz. (Film-Színház-Muzsika, augusztus 6.)

Az elmúlt években jogos kifogása volt nézőinknek, hogy nem megfelelő a tér akusztikája... Most ez is megoldódott. A nézőtérre úgynevezett hangkésleltető berendezést szereltünk fel, amely a hang minőségét úgy javította meg, hogy a nézőtér egész területén egyformán jól hallhat mindenki. (Részlet Horváth Mihály ügyvezető igazgató nyilatkozatából.)

A hang nem onnan jön ki, ahol látni vélné az ember. Régi gond, azt hiszem, jó néhány évig még nem megoldható, jóllehet nincs olyan esztendő, hogy a tökéletes megoldásról meg ne nyugtatnának. (Film-Színház-Muzsika, július 30.)

A nézőtér évről évre nagyobb felújítást, karbantartást igényel. A vasszerkezet előregedett. A megoldás új nézőtér építése lenne. Az ideális, könnyen szétszedhető és összerakható nézőtér tervezésére és elkészítésére nem akad vállalkozó. Hiányzik ehhez,

meg a felújításhoz szükséges néhány százmillió forint is. (Magyar Hírlap, június 17.)

A tervezők az esetek többségében a háttér ellenében kénytelenek dolgozni — a díszlet minden igyekezetével arra törekszik, hogy feledtesse a Fogadalmi templom adta horizontot. (Magyar Nemzet, augusztus 7.)

A templomháttért vállalnunk kell tornyokkal együtt; olyan tömegű a dóm, hogy kár lenne elene hadakoznunk. Elég korán teismertük, hogy a templom önmaga is lehet díszlet. (A műszaki vezető szavai a Délmagyarországi augusztus 7-i számában.)

A szegedi Lear királyt a legálázatkészebb kritikák sem nézhetné meg annyiszor, hogy felmérje, melyik alakítás fejlődik, melyik fárads el a főpróbától a huszadik előadásig. Huszadik előadás nincs. Így az érvényes bírálat csak arról az egyetlen esetről szólhat, melyen a bíráló jelen volt, hogy több mint hateraz nézővel együtt kutassa, mit mond Learról alkalmi társulataival Vámos László. (Élet és Irodalom, augusztus 6.)

Az előadás után az az ellentmondásos, különös érzésünk alakult ki, hogy Vámost végül is a lehetőségek ejtették rabul: ezek kiaknázására nagyobb gondot fordított, mint a dráma érvényes és aktuális, az adott előadáshoz költött gondolati tartalmának kinunkálására. (Nők Lapja, július 30.)

Az előadás legfőbb meglepetése, hogy ennyi jó színéssel mégis lehet ilyen rossz produkciót létrehozni. A választ abban találhatjuk föl, hogy a rendező a magát nehezen megadó tragédiának csak tanulmányi stádiumban tart. (Népszabadság, július 30.)

A Lear királlyal húsz éve foglalkozom. Először húsz évvel ezelőtt akartam megrendezni. Aztán egyszer meg is rendeztem itt, a Rádióban. (A rendező nyilatkozata a Petőfi rádió július 23-i adásában.)

Sokféle tapasztalattal gazdagodtunk, így hát tudjuk, hogy az előadás fogalmazza meg a gondolatot. (Film-Színház-Muzsika, június 11., idézet Vámos Lászlótól.)

Ez a Lear király nem egészen azonos egy ilyen összetételű gárdával a színházi Lear királlyal. Kevesebb. Színháznak is, drámának is. (Magyar Szó, augusztus 4.)

Egy-egy nemzetközi méretű fesztivál nemcsak alkalom a találkozásra, hanem manifesztum is: ezáltal Szegedről hirdeti, hogy Európa tíz országának fiataljai hisznek a nemzetek közötti barátság lehetőségében. (Népszava, július 24.)

Két év múlva Vásár címmel szeretnénk megrendezni a gálaestet, s ebből már — a közönség kérésére — reméljük, két előadás lesz... Dramatikus műveinkkel a világ dolgairól szólunk, s semmivel sem elmaradottabb szem-

eddig kimaradtak a térről érdeklődők telefonjai. Pedig kíváncsi, mindent tudni vágyó, vagy éppen óvatossá nézők szép számmal akadnak, odacsörögnek hát a Klauzál térről elköltözött igazgatóságára — egyikük szerint a rejtékhelyre —, s kérdeznék, tudakolnák, magyarázatot kérnek, vagy megnyugtatóst, biztatást óhajtanak. Mesélék a szabadtéri állandó és csak nyári dolgozóit, hogy az ország időjárás térképét is megrajzolhatnák az érdeklődők telefonjai alapján, de épp úgy felmérhetnék a vállaltai közönségszervezőknek a közművelődésben játszott szerepét is.

E telefonbeszélgetések felidézésével záruljon be hát a kör — a körkapcsolásos Telefon a térről.

P. K.